

TARJIMA ETIKASI: TARJIMONNING MAS'ULIYATI VA BETARAFLIK PRINSIPI

*Ilmiy rahbar: Abdurahmonov To'raxon
Andijon Davlat Chet Tillari Instituti O'qituvchisi
Talaba: Shaxobiddinova Maftuna
Andijon Davlat Chet Tillari Instituti Talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yozma tarjima sohasida etik tamoyillar, xususan tarjimonning kasbiy mas'uliyati va betaraflik printsipi tahlil qilinadi. Tarjimonning matnga bo'lgan munosabati, axloqiy yondashuvi va halolligi tarjimaning sifatiga qanday ta'sir ko'rsatishi ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *tarjima etikasi, mas'uliyat, betaraflik, tarjimonning roli, axloqiy me'yorlar.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются этические принципы в области письменного перевода, в частности, профессиональная ответственность переводчика и принцип нейтралитета. Анализируется, как отношение переводчика к тексту, его нравственный подход и честность влияют на качество перевода.*

Ключевые слова: *этика перевода, ответственность, нейтралитет, роль переводчика, моральные нормы.*

Abstract: *This article discusses ethical principles in the field of written translation, focusing on the translator's professional responsibility and the principle of neutrality. It explores how the translator's attitude toward the text, ethical approach, and integrity affect the quality of the translation.*

Keywords: *translation ethics, responsibility, neutrality, translator's role, moral standards.*

Tarjima insoniyat taraqqiyotida xalqlar o'rtasidagi bilim, madaniyat va tajriba almashinuvining muhim vositasi hisoblanadi. Ayniqsa, yozma tarjima sohasida tarjimonning o'rni nafaqat tilni o'zgartirish, balki mazmun, uslub, kontekst va madaniy kodlarni aniq yetkazishdan iboratdir. Tarjimon faqat til vositachisi emas, balki ikki madaniyat o'rtasidagi ko'prik vazifasini o'taydi.

Bugungi globallashtirish davrida tarjima sohasi tobora murakkablashib, unga bo'lgan ehtiyoj yanada ortib bormoqda. Shu bilan birga, tarjima jarayonida yuzaga keladigan axloqiy muammolar ham dolzarb masalaga aylangan. Tarjimon o'z faoliyati davomida

nafaqat tilshunos sifatida, balki axloqiy mas'uliyatga ega mutaxassis sifatida ham ish yuritishi zarur. Ayniqsa, siyosiy, huquqiy, diniy yoki tibbiy sohalarga oid matnlar tarjimasida etik qoidalar va betaraflik printsiplariga qat'iy rioya qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Maqolada aynan shu masalaga — tarjimonning kasbiy mas'uliyati va betaraflik printsiplariga e'tibor qaratiladi. Tarjimonning matnga bo'lgan munosabati, shaxsiy e'tiqodi, ijtimoiy pozitsiyasi va axloqiy yondashuvi tarjima sifati va ishonchliligiga qanday ta'sir qilishi haqida tahliliy fikr yuritiladi.

Tarjima etikasi tarjimonning o'z kasbiy faoliyatida insoniy qadriyatlar, madaniy me'yorlar va kasbga xos axloqiy tamoyillarga rioya qilishi zarurligini anglatadi. U nafaqat grammatik va leksik to'g'rilikni, balki kontekstual moslik, madaniyatlararo sezgirlik va halollikni o'z ichiga oladi. Xalqaro tashkilotlar tomonidan qabul qilingan etik kodekslar — masalan, BMT, AIIC yoki ATA kabi tashkilotlar tarjimonlar uchun qat'iy etik qoidalarni belgilab bergan. Zamonaviy tarjimon axborotni texnik jihatdan to'g'ri yetkazish bilan birga, insoniylik va haqqoniyat tamoyillariga tayanib ish yuritishi kerak.

Tarjimonlik katta ijtimoiy va kasbiy mas'uliyatni talab qiladigan kasblardan biridir. Ayniqsa, ilmiy, diplomatik, tibbiy va yuridik sohalarda tarjima qilishda, har bir xato jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Masalan, noto'g'ri tarjima qilingan tibbiy hujjat bemorga noto'g'ri tashxis qo'yilishiga olib kelgan voqealar tarixda qayd etilgan. Shunday vaziyatlarda tarjimon har bir so'zga mas'uliyat bilan yondashib, matn muallifining fikrini buzmasdan, to'g'ri yetkazishi kerak. Tarjimon shuningdek, uslubga sodiqlik, texnik va terminologik aniqlik, manfaatlar to'qnashuvlaridan qochish kabi mas'uliyatlarni ham zimmasiga oladi.

Betaraflik — tarjimon uchun eng muhim etik printsiplaridan biri hisoblanadi. Bu prinsip tarjimonning shaxsiy e'tiqodi, siyosiy qarashlari yoki hissiy holati tarjima jarayoniga aralashmasligi kerakligini anglatadi. Ayniqsa, siyosiy, diniy yoki ijtimoiy jihatdan sezgir bo'lgan matnlar tarjimasida bu tamoyilning buzilishi jiddiy muammolarga sabab bo'ladi. Agar tarjimon matnni shaxsiy qarashlariga moslab o'zgartirsa, u holda tarjima ishonchliligini yo'qotadi va manipulyatsiya vositasiga aylanadi. Tarjimon betaraf bo'lishi uchun doim o'ziga savol berib turishi lozim: “Men ushbu matnda shaxsiy fikrimni bildirayapmanmi?” yoki “Muallif ohangini saqlab qoldimmi?”

Tarjima jarayonida turli etik muammolar yuzaga kelishi mumkin. Masalan, buyurtmachi tarjimani o'zgartirishni talab qilishi, matn ikki ma'noli yoki tushunarsiz bo'lishi, madaniy jihatdan nozik mavzularni o'z ichiga olishi mumkin. Bunday hollarda tarjimon aniq pozitsiyaga ega bo'lib, axloqiy jihatdan to'g'ri qarorlar qabul

qilishi zarur. Muammolarni bartaraf etish uchun matnni tarjima qilishdan oldin uni chuqur tahlil qilish, kerakli hollarda izohli tarjimadan foydalanish va zarur bo'lsa mutaxassislar bilan maslahatlashish lozim.

Tarjimon har qanday holatda ham o'z kasbiy burchini adolat, halollik va betaraflik asosida bajarmog'i lozim. Zero, tarjima — bu til vositachiligi emas, balki madaniy, axloqiy va ijtimoiy ishonch vositasidir.

Xulosa

Tarjimonlik faoliyati zamonaviy jamiyatda alohida ahamiyat kasb etuvchi kasblardan biri bo'lib, u til va madaniyatlar o'rtasidagi vositachilikni ta'minlaydi. Tarjimon faqat so'zlarni emas, balki mazmun, kontekst va madaniy tafovutlarni ham to'g'ri yetkazishi zarur. Ayniqsa, yozma tarjima jarayonida tarjimonning axloqiy tamoyillarga rioya qilishi, kasbiy mas'uliyatni chuqur anglagan holda faoliyat yuritishi muhimdir. Matnga sodiqlik, betaraflik va axborotning haqqoniyligini saqlash — tarjima sifati va ishonchliligini belgilovchi asosiy mezonlardir. Etik tamoyillarga amal qilinmasa, tarjima nafaqat buziladi, balki noto'g'ri talqinlar, xatoliklar va ijtimoiy salbiy oqibatlarga ham olib keladi. Shuning uchun, har bir tarjimon o'z kasbiga mas'uliyatli, halol va betaraf yondashishi lozim. Bu — nafaqat tarjima sifati, balki jamiyatlararo ishonchning kafolatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Nida, A. & Taber, C. R. (2003). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: Brill.
2. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. London: Prentice Hall.
3. Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.
4. Hatim, B. & Mason, I. (1997). *The Translator as Communicator*. London: Routledge.
5. O'zbekiston Respublikasida tarjima faoliyatini tartibga soluvchi hujjatlar, 2019-yil.
6. Karimov, I.A. (2001). *Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat.
7. <https://www.atanet.org> – American Translators Association (ATA) rasmiy sayti. Tarjima etikasi bo'yicha kodekslar.
8. <https://www.aiic.net> – Xalqaro sinxron tarjimonlar assotsiatsiyasi.
9. <https://www.un.org> – Birlashgan Millatlar Tashkilotining tarjima siyosatlari va etikasi haqidagi hujjatlar.
10. <https://translationjournal.net> – Tarjima nazariyasi va amaliyoti haqida maqolalar.